

GAVANALİZ 2023

2023, 004

İSLAM OKULLARININ HOLLANDA EĞİTİM SİSTEMİNDEKİ YERİ VE TOPLUMDAKİ YANSIMASI

Hatice Kübra KARATEPE ve Bahar CEBE

Türk Diasporası Araştırmaları Merkezi (TÜDAM)

Hatice Kübra KARATEPE
Bahar CEBE

h.kubrakaratepe@gmail.com
bahar.balci@gocvakfi.org

İSLAM OKULLARININ HOLLANDA EĞİTİM SİSTEMİNDEKİ YERİ VE TOPLUMDAKİ YANSIMASI

Hatice Kübra KARATEPE ve Bahar CEBE

ÖZET

Hollanda’da eğitim özgürlüğünün anayasal yollarla tanınmış olması, ülkede Hollanda İslam okulları dahil olmak üzere farklı dini görüş ve inançlara sahip okulların açılmasına olanak sağlamıştır. İslam okulları kuruluş aşamasından itibaren hem Hollanda’daki Müslüman toplumunda hem de Hollanda toplumunda çeşitli itirazlarla karşılaşmıştır. Bu çalışmada İslam okullarının Müslüman ve Hollanda toplumu üzerindeki etkisi analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu çalışma kapsamında İslam okullarında görev almış ve hala almakta olan katılımcılara İslam okullarının Müslüman toplumu üzerindeki etkisi, okullarda İslami kimlikle bağlantılı olarak öğrenciler için düzenlenen faaliyetler, okullarda velilerin de dahil olduğu faaliyetler, İslam okullarının kendi aralarındaki iş birliği, Hollanda toplumunda nasıl algılandığı, günümüzde karşılaşmakta oldukları sorunlar, ilerleme kat ettikleri konular, okul başarıları, gelecek hedefleri hakkında sorular yöneltilmiştir. Yarı yapılandırılmış mülakat ve doküman analizi yöntemi kullanılan bu çalışmada İslam okullarının gelişen ön yargıların aksine demokratik olmayan ve entegrasyona engel olacak bir tutum içinde olmadığı ve hem Hollanda toplumu hem de Müslüman toplumu için sosyal kapasiteleri geliştirici bir etki kapasitesinin olduğu tespit edilmiştir.

GİRİŞ

Hollanda’da eğitim özgürlüğü ilk olarak 1848 Anayasası ile tesis edilmiştir. Dini grupların okul kurmalarına müsaade eden bu anayasanın hangi gruplara devlet finansmanı sağlanacağı konusundaki muğlaklığı ise 1917 yılında yapılan değişiklikle giderilmiştir¹. 1960’lı yıllardan itibaren Türkiye, Fas, Tunus gibi Müslüman ülkelerden göç eden misafir işçiler ile Hollanda’da Müslüman nüfusu artmış² ve Müslüman toplumun ihtiyaçları da gündeme gelmeye başlamıştır. Resmi olarak ilk İslam okulu 1988 yılında açılmış ve kuruluş aşamasından itibaren hem Hollanda’daki Müslüman toplumunda hem de Hollanda toplumunda çeşitli itirazlarla karşılaşmıştır.

Hollanda’daki İslam okulları hakkında Hollandaca ve İngilizce “Islamic Primary Education in The Netherlands: Negotiating Religious and National Values an Era of Societal Tentions”, “Waarom stichten jullie niet een eigen school?” ve “Islamic Primary Schools in the Netherlands: the Founding, the Debate, and the Outcomes”, gibi çalışmaların yer aldığı bir literatür bulunmakla birlikte, konu Türkçe literatürde yeteri kadar ele alınmamıştır. Ayrıca İslam okullarının hem Müslüman toplumu içinde hem de genel olarak Hollanda toplumu içinde sosyal kapasiteyi ne şekilde geliştirdiği konusuna daha önceki çalışmalarda yer verilmemiştir.

Bu çalışmada “İslam okullarının Hollanda’daki Müslüman toplumu ve Hollanda toplumu üzerindeki etkisi nedir?” sorusuna yanıt aranmaya çalışılmıştır. Bu çalışmanın amacı, İslam okullarının Hollanda toplumunda kaynaştırıcı etkisinin olup olmadığını İslam okulları hakkında yapılan çalışmalar ve bu çalışmada yer verilen görüşmelerle ortaya koymaktır. Böylece İslam okullarına karşı var olan ön yargıların gerekçeleri değerlendirilmiş ve İslam okullarının sosyal kapasiteyi geliştirmede etkili olup olmadığı araştırılmıştır.

Bu çalışmada doküman analizi yöntemi kullanılarak ikincil kaynaklardan yararlanılmış ve katılımcılarla yarı yapılandırılmış mülakat gerçekleştirilmiştir. Çalışma kapsamında İslam okullarında görev almış ve hala almakta olan katılımcılara İslam okullarının Müslüman toplum üzerindeki etkisi, okulda İslami kimlikle bağlantılı olarak öğrenciler için düzenlenen faaliyetler, okulda velilerin de dahil olduğu faaliyetler, İslam okullarının kendi aralarındaki iş birliği, yurt dışında kardeş okullarının varlığı, Hollanda toplumunda nasıl algılandığı, günümüzde karşılaştıkları sorunlar, ilerleme kat ettikleri konular, okul başarıları,

- 1 Zehra Vlug, “Islamic Primary Education in The Netherlands: Negotiating Religious and National Values an Era of Societal Tentions” (Yüksek Lisans Tezi, Ibn Haldun Üniversitesi Medeniyetler İttifakı Enstitüsü, 2019), 33.
- 2 Houssain Kettani, “Muslim Population in Europe: 1950 – 2020”, International Journal of Environmental Science and Development, c.1, s. 2 (2010): 159.

gelecek hedefleri hakkında sorular yöneltilmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde Hollanda eğitim sistemindeki fırsat eşitliğine, ikinci bölümde ise İslam okullarının açılış süreci ve yapısal özelliğine değinilmiştir. Son bölümde, çalışmanın ana sorusuna cevap olarak İslam okullarının Müslüman ve Hollanda toplumu üzerindeki etkisi değerlendirilmiştir.

I. HOLLANDA EĞİTİM SİSTEMİNDE FIRSAT EŞİTLİĞİ

18. yüzyıla kadar Hollanda'da devlet ve kilise arasında sıkı bir bağ varken Fransız Devrimi'nin etkisiyle birlikte bu zamanla azalmış ve Protestan, Katolik, Yahudi vatandaşlara eğitimde eşit haklar sağlanmıştır. Bu da ilerleyen yıllarda eğitim eşitliğinin sağlanması ve bütün gruplara eşit devlet desteğinin verilmesinde etkili olmuştur.³ Hollanda'da okullar, kamu okulları (openbaar onderwijs) ve vakıf okulları (bijzonder onderwijs) olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.⁴ Kamu okullarında dersler bir dine veya inanca dayanmazken vakıf okullarında kamu eğitiminde verilen derslerin yanı sıra bir dine, eğitim vizyonuna veya yaşam felsefesine dayalı olarak eğitim vermektedir.⁵ Bu bakımdan çalışmaya konu olan İslam okulları, vakıf okulu statüsündedir.⁶

Hollanda 1848 Anayasası'nın 23. maddesi ile farklı inançlara sahip grupların okul açmasına müsaade edilerek dini eğitimin önü açılmıştır. 23. madde ile teminat altına alınan vakıf okullarına; dünya görüşüne dayalı eğitim verme hakkı olan inanç özgürlüğü, devletin öngördüğü şartlara uymak koşulu ile herhangi görüş veya dine dayalı okul açma hakkı olan kuruluş özgürlüğü, okul organizasyonu ve eğitim için gerekli materyalleri seçme hakkı olan şekil verme özgürlüğü verilmiştir.⁷ Fakat 1848 Anayasası'nda hangi dini grupların eğitim girişimine devlet finansmanı sağlanacağı tartışma konusu olmuştur. 1917'de desteğin tüm dini gruplara sağlanacağını garanti altına alan yasa ile genel bir çözüme ulaşılmıştır.⁸ Hollanda eğitim sisteminde öğretmen maaşları, okul binası, müfredat, okul araç ve gereçleri için devlet tarafından maddi destek

3 Zehra Vlug, "Islamic Primary Education in The Netherlands: Negotiating Religious and National Values an Era of Societal Tensions" (Yüksek Lisans Tezi, İbn Haldun Üniversitesi Medeniyetler İttifakı Enstitüsü, 2019), 32.

4 Ruud Luijckx ve M. de Heus, "The educational system of the Netherlands", (2008): 47.

5 Rijksoverhedi, "Openbaar en bijzonder onderwijs", <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/vrijheid-van-onderwijs/openbaar-en-bijzonder-onderwijs> [20.05.2022].

6 Luijckx, R. ve de Heus, M. (2008). The educational system of the Netherlands, 47-52.

7 Government of The Netherlands, "The Constitution of the Kingdom of the Netherlands 2018", <https://www.government.nl/documents/reports/2019/02/28/the-constitution-of-the-kingdom-of-the-netherlands> [23.11.2021]

8 Zehra Vlug, "Islamic Primary Education in The Netherlands: Negotiating Religious and National Values an Era of Societal Tensions" (Yüksek Lisans Tezi, İbn Haldun Üniversitesi Medeniyetler İttifakı Enstitüsü, 2019), 33.

sağlanmaktadır.⁹ Eğitim Bakanlığı her iki okul türüne de eşit bütçe ayırmaktadır.¹⁰ Devlet desteği dışında okulların sosyal etkinlik düzenleyebilmek için velilerin isteğine bağlı olarak velilerden katkı sağlama hakkı da bulunmaktadır.¹¹ Fakat sağlanan bu katkının miktarı ve hangi faaliyetlere harcanacağı açıkça okul rehberinde belirtilmelidir. Ayrıca velisi katkıda bulunmasa da okulun düzenlediği her etkinliğe her öğrenci katılabilmektedir.¹²

Hollanda’da İslam okulları dışında ilk ve orta öğretim düzeyinde bir din ve yaşam felsefesine dayalı olarak vakıf okulu kategorisinde Katolik, Protestan, Yahudi, Hindu ilkokulları bulunmaktadır.¹³ Ortaöğretim seviyesinde ise Evanjelizm, Katolik ortaokullar, Protestan ve Hümanist inançlarına sahip okullar vardır.¹⁴ Bakanlık beş yıllık asgari öğrenci sayısının 200 olması, kazanım hedefleri, eğitim dili, öğretmen vasıfları, müfredat gibi konularda hem kamu hem de vakıf okulları için standartlar belirlemektedir. Bununla birlikte vakıf okulları, dini eğitim uygulamada ve davranış kuralları, dualar, dini kutlamalar vb. yoluyla dini kimlik ve değerlerine şekil vermekte özgürdür.¹⁵

Son dönemde çıkarılan ve 1 Haziran 2021’den itibaren geçerli olan Yeni Okullar İçin Daha Fazla Alan Yasası’yla¹⁶ da yeni okula yeterli ilginin olması ve okulun açılmadan önce yeterli kaliteyi sunup sunamayacağının denetlenmesi sonucunda yeni okulların açılması teşvik edilmiştir. Yasa ile Hollanda’da ebeveynlerin çocuklarını gönderecek okul çeşitliliğini artırarak eğitim özgürlüğünün önünün açıldığı düşünülmektedir.¹⁷ Hollanda’da okul açabilmek için Hollanda Ticaret Odasına tüzel kişilik olarak kaydolmak ve Eğitim Uygulama Hizmeti’ne erişim sağlamak gerekmektedir. Gerekli değerlendirmelerden başarıyla geçilmesi durumunda okulun açılmasına müsaade edilmektedir.¹⁸

9 Karakurt Abass, age, 59.

10 Geert Driessen, “Islamic Primary Schools in the Netherlands: the Founding, the Debate, and the Outcomes”, Nazhruna: Jurnal Pendidikan Islam, c.4, s.1 (2021): 20.

11 Rijksoverheid, “Wat zijn de kosten voor de basisschool van mijn kind?”, [https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/basisonderwijs/vraag-en-antwoord/kosten-basisschool-kind#:~:text=Als%20ouder%20betaalt%20u%20geen,op%20school%20\(tussenschoolse%20opvang\)](https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/basisonderwijs/vraag-en-antwoord/kosten-basisschool-kind#:~:text=Als%20ouder%20betaalt%20u%20geen,op%20school%20(tussenschoolse%20opvang).). [27.05.2022].

12 Rijksoverheid, “Is de vrijwillige ouderbijdrage voor extra activiteiten op school verplicht?”, <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/basisonderwijs/vraag-en-antwoord/is-de-vrijwillige-ouderbijdrage-op-de-basisschool-en-middelbare-school-verplicht> [27.05.2022].

13 Rijksoverheid, “Welke soorten basisscholen zijn er?”, <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/basisonderwijs/vraag-en-antwoord/basisschool-kiezen-voor-kind> [19.05.2022].

14 Rijksoverheid, “Welke soort scholen voor het voortgezet onderwijs zijn er?”, <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/voortgezet-onderwijs/vraag-en-antwoord/soorten-scholen-voortgezet-onderwijs> [19.05.2022].

15 Geert Driessen, “Islamic Primary Schools in the Netherlands: the Founding, the Debate, and the Outcomes”, Nazhruna: Jurnal Pendidikan Islam, c.4, s.1 (2021): 20.

16 Rijksoverheid, “Meer mogelijkheden oprichting nieuwe school”, <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/vrijheid-van-onderwijs/oprichten-nieuwe-school> [31.05.2022].

17 Rijksoverheid, “Nieuwe regels voor stichten school”, [19.05.2020], <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2020/05/19/nieuwe-regels-voor-stichten-school> [31.05.2022].

18 Dienst Uitvoering Onderwijs, “Stichten School”, <https://www.duo.nl/zakelijk/voortgezet-onderwijs/stichten-en-opheffen/stichten-school/> [13.06.2022].

Hollanda'da hem kamu hem de vakıf okullarını denetleyen mercii Eğitim, Kültür ve Bilim Bakanlığı (OCW)'dir. Her ne kadar okullar kendi eğitim kaliteleri ve bunun geliştirilmesinden sorumlu ise de Bakanlık, okulların eğitim kalitesini teftiş ve geliştirmek için Eğitim Teftiş Kurulu atamaktadır. Okullardaki müfredat, eğitim süresi, eğitim metotları, okul gelirleri ve harcama yaptıkları kalemler, velilerin görüşleri, okul yöneticileri Teftiş Kurulu'nun denetlemesi gereken görevler olarak belirlenmiştir.¹⁹

II. HOLLANDA EĞİTİM SİSTEMİNİN BİR PARÇASI OLARAK İSLAM OKULLARI

2.1. İslam Okullarının Kuruluş Süreci

İkinci Dünya Savaşı sonrası Hollanda'yı yeniden inşa etmeye çalışan hükümet, işçi açığını öncelikli olarak Hollanda'nın eski kolonisinden ve şu anda Endonezya olarak bilinen Hollanda Doğu Hint Adaları'ndan karşılamıştır. 1950'lilerle birlikte ekonominin iyileşmesi ile Hollanda'ya İtalya, İspanya ve Yugoslavya'dan göç yaşanırken 1960'lardan sonra misafir işçi tanımı altında Türkiye, Fas, Tunus gibi Müslüman ülkelerden göçler yaşanmıştır.²⁰ 1964 yılında Türkiye ile, 1969 yılında Fas ile ve 1971 yılında Tunus ile işçi göçü anlaşmaları imzalanmıştır. Başlangıçta, ağırlıklı olarak Müslüman erkekler düşük vasıflı işler için Hollanda'ya gelmiş, 1970'lerle birlikte aile birleşmeleri yaşanmıştır.²¹

Göçmenlerin kabullenilmeye başlandığı 1973-1985 döneminde²² geçici olduğu düşünülen misafir işçi ailelerin zamanla kalıcı hale gelmesi ile tarihte ilk kez bazı Hollanda okulları, kayda değer sayıda Müslüman öğrenciyle karşı karşıya kalmıştır. Bazı okullar, tüm öğrencilerin Hristiyan din dersleri dahil olmak üzere tüm eğitim faaliyetlerine katılmalarını beklerken bazıları Müslüman öğrencilere dini faaliyetlerden muafiyet imkânı sunmuştur.²³ Fakat daha fazla İslami alanın oluşturulmak istenmesi, okulda oruç tutma ve namaz kılma imkanı sağlama, kıyafet düzenlemeleri, Hollandalı çocuklara kıyasla Müslüman çocuklardaki eğitim performansındaki düşüklükten kaynaklı olarak sınıfta kalma, Darwinizm, eğitimde eşcinsellik gibi konular İslam okullarının açılmasında başlıca etkenler

19 Semra Karakurt Abass, "Okul Modeli Olarak 'De Brede School': Hollanda Örneği" (Yüksek Lisans Tezi: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2012), 58.

20 María Bruquetas-Callejo, Blanca Garcés-Mascareñas, Rinus Penninx and Peter Scholten, "Policymaking Related to Immigration and Integration. The Dutch Case. Country Report on the Netherlands", (Working Paper: Country Report, 01 Ocak 2007), 130.

21 Bahaddin Budak, "Waarom stichten jullie niet een eigen school?", (Amsterdam: Islamitische Theologische Faculteit Amsterdam, 2021), 23-28.

22 Bahar Cebe, "Hollanda'da Sosyoekonomik Etkenler Işığında Türk Göçmenlerin Entegrasyonu" (Yüksek Lisans Tezi, Medeniyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021), 41.

23 Bahaddin Budak, "Waarom stichten jullie niet een eigen school?", (Amsterdam: Islamitische Theologische Faculteit Amsterdam, 2021), 23-28.

olarak gösterilmektedir.²⁴ 1980 öncesinde İslami eğitim resmi olarak kurumsal bir yapılanma olmadan verilmeye çalışılmış, resmi eğitimin teşekkülü 1980'lerle gerçekleşmiştir. Fakat 1980'li yılların başlarında İslam okulu açma girişimi başarısızlıkla sonuçlanmıştır.²⁵ Başvurudan itibaren uzun süre İslam okulunun açılmamasının arkasında yatan nedenler hukuki ve organizasyonel anlamda tecrübesizlik, bazı yetkililerin ihtiyatlı tavırları nedeniyle yeterli iş birliğinin kurulamaması olarak belirtilmiştir.²⁶

Ancak Müslüman ailelerin çocuklarını İslami koşulların sağlandığı bir okula göndermedeki kararlılığının bir sonucu olarak 1988'de Hollanda'nın Eindhoven şehrinde Tareq Ibnoe Ziyad, Rotterdam şehrinde Al Ghazali İslam okulları Müslümanların girişimi ile açılmıştır.²⁷ Söz konusu okulların kurulmasından sonraki yıllarda ülke genelinde İslami ilk ve orta dereceli okullar açılmaya devam etmiştir.²⁸ Müslüman sayısında ve okullardaki artışla eğitimde Müslüman göçmenlerin beklentilerini karşılayacak kurumsallaşma da yaşanmıştır.²⁹

1993 yılında yapılan ve 1988-1993 yılları arasını inceleyen çalışma verilerine göre 1993 yılında ülkede toplam 29 İslam okulu bulunmaktadır. İslam okullarındaki öğrenci sayıları 1988 yılında 257 öğrenci, 1989 yılında 772 öğrenci, 1990 yılında bin 685 öğrenci, 1991 yılında 2 bin 501 öğrenci, 1992 yılında 3 bin 383 öğrenci, 1993 yılında ise 4 bin 360 öğrenci olarak kayda geçmiştir.³⁰ Hollanda gazetesi De Volkskrant'ın Eğitim Uygulama Hizmeti'nden (DUO) talep ettiği verilere göre ise Şekil 1'de görüldüğü üzere 2019 yılı sonunda ülke genelinde 54 İslam okulu bulunmaktadır. 15 bini geçkin öğrencisi bulunan okulların Şekil 2'de görüleceği üzere son on yılda öğrenci sayısı %60 oranında artmıştır.³¹ Günümüze gelindiğinde Hollanda'da toplam 62 tane İslam okulu bulunmaktadır.³² Trouw gazetesi haberinde, Bakanlığın yeni okul açılması için aldığı 82 talebin dörtte

24 Geert Driessen, "Islamic Primary Schools in the Netherlands: the Founding, the Debate, and the Outcomes", Nazhruna: Jurnal Pendidikan Islam, c.4, s.1 (2021): 19.

25 Zehra Vlug, "Islamic Primary Education in The Netherlands: Negotiating Religious and National Values an Era of Societal Tensions" (Yüksek Lisans Tezi, İbn Haldun Üniversitesi Medeniyetler İttifakı Enstitüsü, 2019), 36.

26 Nida Trust, "Islamic Education in The Netherlands (Gokhan Coban, ISBO)", Youtube, (Yayın tarihi yok), 00:17:35, https://www.youtube.com/watch?v=Dfk31qcE1_o [27.05.2022].

27 Bahaddin Budak, *Waarom stichten jullie niet een eigen school?*, (Amsterdam: Islamitische Theologische Faculteit Amsterdam, 2021), 86.

28 Bahaddin Budak, *Waarom stichten jullie niet een eigen school?*, (Amsterdam: Islamitische Theologische Faculteit Amsterdam, 2021), 23-28.

29 Bahaddin Budak, *Waarom stichten jullie niet een eigen school?*, (Amsterdam: Islamitische Theologische Faculteit Amsterdam, 2021), 23-28.

30 Arslan Karagül, "İslamitisch godsdienstonderwijs op de basisschool in Nederland" (Doktora Tezi, Proefschrift Universiteit van Amsterdam, 1994), 162-170.

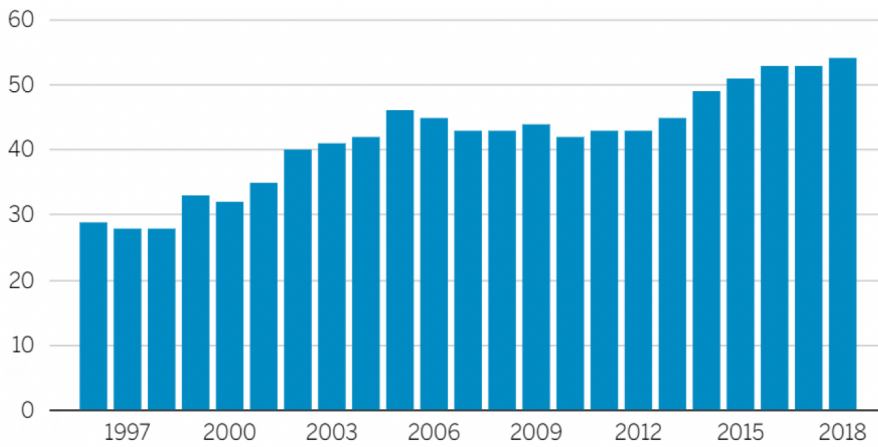
31 deVolkskrant, "İslamitisch onderwijs groeit: aantal leerlingen in tien jaar tijd met 60 procent toegenomen", <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/islamitisch-onderwijs-groeit-aantal-leerlingen-in-tien-jaar-tijd-met-60-procent-toegenomen-b65d96b9/> [06.04.2020]

32 ISBO, "İslamitische Scholen en -besturen ISBO", <https://deisbo.nl/besturen/scholenmonitor/> [23.11.2021].

birinden fazlasının İslam okulları için olduğu belirtildi.³³ Bu da İslam okullarının sayısının giderecek artacağını göstermektedir.

Şekil 1.

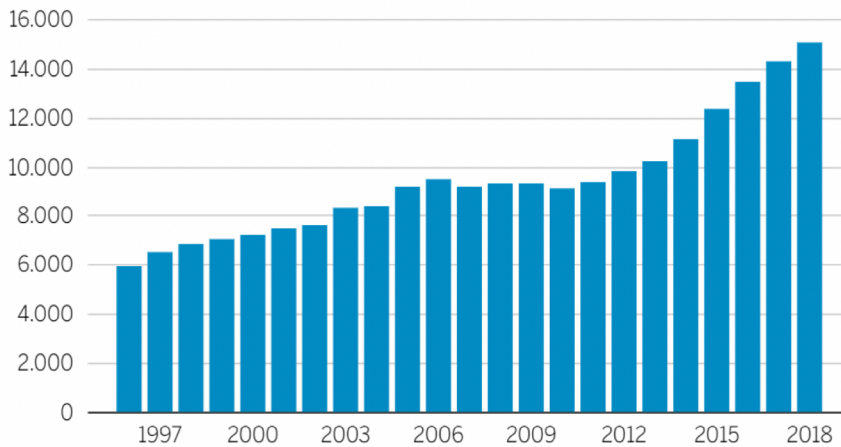
İslam Okullarının Yıllık Artışı

Kaynak: deVolkskrant, "Deze islamitische basisschool ziet zichzelf graag als heel gewoon", <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/deze-islamitische-basisschool-ziet-zichzelf-graag-als-heel-gewoon~ba84e9c8/> [25.12.2021]

Şekil 2.

İslam İlkokullarındaki Öğrenci Sayısı x1.000

Kaynak: de Volkskrant, "Deze islamitische basisschool ziet zichzelf graag als heel gewoon", <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/deze-islamitische-basisschool-ziet-zichzelf-graag-als-heel-gewoon~ba84e9c8/> [25.12.2021].

³³ Trouw, "Aantal islamitische middelbare scholen in Nederland verdriedubbeld", <https://www.trouw.nl/binnenland/aantal-islamitische-middelbare-scholen-in-nederland-verdriedubbeld~be9950aa/> [29.08.2023].

Hollanda’da İslam okulları dahil olmak üzere diğer inançlara dayalı okulların kurulup sayılarının artmasını sağlayan Hollanda Anayasası’nın 23. maddesi sayesinde Hollanda’da her okul kanunen eşit muamele görmekte ve Hollanda hükümeti tarafından istenilen niteliksel standartları karşılamak koşulu ile eşit olarak finanse edilmektedir.³⁴ Ancak Hollanda Anayasası’nın sağladığı kolaylıklara rağmen İslam okullarının kuruluş süreçlerinde iç ve dış meselelerden kaynaklanan sıkıntılar da yaşanmıştır. Çalışma kapsamında yapılan görüşmelerde okulların kuruluş dönemlerinde Müslüman topluma kendilerini kabul ettirme, eğitim verecek öğretmen ve idarecilik yapacak deneyimli Müslüman personel eksikliği ve müfredat geliştirmekte zorlandıkları belirtilmiştir. Bu eksiklerin zamanla Müslüman toplumu, kaliteli eğitim vermek için yüksek öğrenim görmeye ve bu açıkları kapatmaya sevk ettiği ifade edilmiştir. İç mesele olarak belirtilen bu problemler dışında okulların kuruluş aşamasında, Hollanda toplumuna uyum ve güvenlik sorunları, eğitim kalitesi konularında eleştirilerle karşı karşıya kaldığı belirtilmiştir. Yakın zamanda yeni açılması planlanan bazı İslam okullarının başvuruları bakanlık ve belediyeler tarafından reddedilmiştir.³⁵ Geert Driessen’e göre yetkililer gerekçe olarak her ne kadar okulların yeterli sayıda öğrenciye sahip olmadığı gibi sebepleri gösterse de asıl mesele kamuoyu ve siyasi desteğin olmamasıdır.³⁶ Bunun yanı sıra 2021’de çıkarılan Yeni Okullar İçin Daha Fazla Alan Yasası ile daha fazla okulun açılması beklenirken yeterli öğrenci sayısına ulaşılsa da şart koşulan vatandaşlık dersinin ikna edici boyutta içinin doldurulmadığı gerekçesiyle bazı İslam okullarının başvuruları reddedilmiştir. Vatandaşlıkla alakalı daha sıkı kuralların getirildiği yeni yasada vatandaşlık konusunda devletin kriterleri ve beklentileri daha net bir şekilde öne çıkmaktadır.³⁷ Ayrıca yapılan görüşmelerde Bahaeddin Budak, 11 Eylül sonrasında İslam okullarının paralel bir yapı oluşturup oluşturmadığının, El-Kaide ile Taliban ile iş birliği içerisinde olup olmadığının araştırıldığını ifade etmiştir. Dolayısıyla 11 Eylül, diğer bir katılımcı İsmail Taşpınar’ın da belirttiği üzere İslam okullarının kuruluş aşamasında siyasi, toplum ve medya baskısının tekrar gün yüzüne çıkmasına sebep olmuştur.

Yaşanan tüm sıkıntılara rağmen İslam okulları, kuruluşundan itibaren eğitim kalitesinde kayda değer bir ilerleme katetmiştir. Hollanda Eğitim, Kültür ve Bilim Bakanlığı tarafından yürütülen değerlendirmelerin sonuçlarına dayalı olarak RTL tarafından yürütülen 2020 tarihli araştırmaya göre Hollanda’nın batısındaki Leerdam şehrinde bulunan İslam okulu “Al-Bukhari”, Hollanda’da toplam 6 bin

34 Ruud Luijckx ve M. de Heus, “The educational system of the Netherlands”, (2008): 47.

35 Daan de Hulster, “Ook ministerie keurt aanvraag islamitische basisschool in Vlaardingen af”, Algemeen Dagblad, 10 Şubat 2021, <https://www.ad.nl/waterweg/ook-ministerie-keurt-aanvraag-islamitische-basisschool-in-vlaardingen-af~a79f27fe/> [30.05.2022].

36 Geert Driessen, “Islamic Primary Schools in the Netherlands: the Founding, the Debate, and the Outcomes”, Nazhruna: Jurnal Pendidikan Islam, c.4, s.1 (2021): 21.

37 Irene de Zwaan ve Fleur Damen, “Initiatiefnemers van afgewezen nieuwe middelbare scholen proberen alsnog toe te treden”, de Volkskrant, 11 Temmuz 2022, <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/initiatiefnemers-van-afgewezen-nieuwe-middelbare-scholen-proberen-alsnog-toe-treden-bb4567e9/> [14.11.2022].

ilköğretim okulu arasında eğitim kalitesi açısından 5. sırada yer almıştır. İki İslam okulu "Al-Habib" ve "Bilal" sırasıyla 9. ve 10. sırada yer almıştır.³⁸ Utrecht Üniversitesi'nden eğitim uzmanı Cok Bakker'e göre İslam okullarının kalitesinin artmasına bağlı olarak son yıllarda sayıları da artmaktadır.³⁹

Başarı seviyesinin getirdiği kararlılıkla birlikte katılımcıların gelecek hedefleri arasında nitelikli öğretmen sayısının artırılması, dini eğitim için okulların daha çeşitli müfredat geliştirmeleri, İslam okullarına karşı bazı Müslümanlarda hala var olan ön yargının yıkılması ve mezun olan çocukların gelecek yıllarında başarılarının katlanarak artması gibi noktalar yer almaktadır.

2.2. İslam Okullarının Yapısal Özelliği

Hollanda'daki İslam okullarının 60'ı ilkokul 2'si orta öğretim seviyesindedir.⁴⁰ Hollanda Eğitim Bakanlığı'na bağlı İslam okulları diğer okul müfredatları ile aynı müfredata sahip⁴¹ olmakla birlikte hem Müslüman hem de gayrimüslim öğretmenler okullarda eğitim verebilmektedir.⁴² Ayrıca Hollanda Anayasası'nın 23. maddesinde vakıf okullarının öğretmen ve eğitim materyali seçmede özgür olduğu ifade edilmiştir.⁴³ Görüşmecilerden okul müdürü Ayhan Tonca Hollanda'da bulunan okulların, diploması olması şartı ile öğretmenlerini kendilerinin seçtiğini ve Eğitim Bakanlığı'nın kendilerine öğrenci sayısına oranla gönderdiği para ile hem öğretmen maaşlarını hem de okulun ihtiyaçlarını karşıladıklarını belirtmiştir. Bunun yanında din eğitimi haricinde okulda kullanılan materyaller diğer Hollanda okullarında kullanılanlar ile aynıdır.⁴⁴ Haftalık din eğitimi ise 3 saattir.⁴⁵

İslam okullarında eğitim dili Hollandaca'dır. Fakat Hollanda'nın İlköğretim Kanunu'nun

38 Bladna.nl, "Nederland: islamitische scholen bovenaan de lijst van beste basisscholen", <https://www.bladna.nl/nederland-islamitische-scholen-beste-basisscholen,34563.html> [30.01.2022]

39 rtlNieuws, "Steeds meer leerlingen op islamitische basisscholen", <https://www.rtlNieuws.nl/nieuws/nederland/artikel/4951361/aantal-leerlingen-islamitische-basisscholen-toegenomen-duo> [20.04.2022]

40 Ashwant Nandram, Fleur Damen, "Goede kans op verdrievoudiging van het aantal islamitische middelbare scholen", de Volkskrant, 30 Ekim 2021, <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/goede-kans-op-verdrievoudiging-van-het-aantal-islamitische-middelbare-scholen~bbce09df> [18.05.2022].

41 RTL Nieuws, "Kinderen van Mohamed stapten over naar islamitische school: 'Hier krijgen ze beter onderwijs'", <https://www.rtlNieuws.nl/nieuws/nederland/artikel/4952051/islamitische-basisscholen-populairder-overstap-was-heel-goede> [07.04.2020]

42 E. Dumasy, Quality Dilemmas of Islamic Schools, Amsterdam 2008.

43 Government of The Netherlands, "The Constitution of the Kingdom of the Netherlands 2018", <https://www.government.nl/documents/reports/2019/02/28/the-constitution-of-the-kingdom-of-the-netherlands> [23.11.2021]

44 Lafrarchi N (2017) Maakt Religie een Verschil? Islamitische Pedagogie Beter Begrijpen. Leuven: Acco.

45 Nida Trust, "Islamic Education in The Netherlands (Gokhan Coban, ISBO)", Youtube, (Yayın tarihi yok), 00:17:35, https://www.youtube.com/watch?v=Dfk31qcE1_o [27.05.2022].

(WPO) 9. maddesine göre Hollandaca dışında Frizce ve diğer bölgesel diller de eğitim dili olarak kabul edilmektedir. Bunun yanında yetkili makamlarca kabul edilmesi halinde menşee ülkenin dilinde eğitim de mümkündür.⁴⁶ Fakat 2004 yılında göçmen politikalarında değişikliğe gidilmesi ile birlikte göçmenlerin uyumuna zarar verdiği düşüncesi ile Yaşayan Yabancı Diller Eğitimi (Onderwijs in allochtone levende talen-OALT) programı için verilen devlet yardımı kaldırılmıştır.⁴⁷ Hollanda'da üniversitelerle iş birliği halinde olan ve Hollandaca'nın yaşatılması için politikalar üreten Taalunie'nin 2022 yılında yaptığı araştırmaya göre ilk okul ve orta okullarda ağırlıklı olarak konuşulan dil Hollandaca iken yüksek okul ve üniversitelerde bu oranların düştüğü tespit edilmiştir.⁴⁸ İlk ve orta öğretim seviyesindeki okullarda görevli görüşmeciler de göçmenlerin menşee dillerini öğrenmeleri için devlet tarafından verilen finansmanın kaldırılmasının ardından Türkçe eğitiminin organize edilmesinin ve finanse edilmesinin zorlaştığını belirtmişlerdir. Bazı görüşmeciler bu zorluklardan dolayı Türkçe eğitimi veremediklerini ifade ederken bazıları zorluklara rağmen çeşitli Türk organizasyonlar ile iş birliği içerisinde Türkçe kursu açtıklarını veya okul saatleri dışında Türkçe dersleri verdiklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca Türkçe eğitiminin okul saatleri dışında veriliyor olması nedeniyle öğretmen ve öğrencinin inisiyatifinde bir durum oluşturduğunu bunun ise derse katılım konusundaki motivasyonu olumsuz etkilediği belirtilmiştir.

Hollanda İlköğretim Yasası'na göre eğitim organizasyonları, eğitim kalitesini artırma ve öğrenci kabulü konularında okullar ve kurumlar arasında iş birliğini teşvik etmek gibi konularda şemsiye bir danışma organı kurulabilmektedir.⁴⁹ 1989 yılına kadar, bir şemsiye kuruluşun en az elli okul üyesi olması gerektiği için İslam okullarının ilk dönemlerinde kendi çatı kuruluşları kurulamamıştı. 1989'da henüz altı İslam okulunun olması ve İslam okullarının kendi idari teşkilatlanmasının da kurulamaması nedeniyle ilk yıllarda kamu veya Hıristiyan idari teşkilatlarına üye olmuşlardır. 1989 yılında Eğitim Bakanı'nın en az on okul ile çatı kuruluşu oluşturulmasına izin vermesi üzerine Hollanda Eğitim ve Öğretim İslam Vakfı (ISNO)'na bağlı okulların da desteği ve 1990 yılında yedi İslam okulunun daha açılması ile İslam Okulları Yönetim Kurumu (Islamitische Scholen Besturen Organisatie- ISBO) kurulmuştur.⁵⁰ Şu an için ISBO, İslam okulları için tek şemsiye kuruluştur. ISBO'ya bağlı 15 vakıf ve bu vakıflara bağlı 45 okul bulunmaktadır.⁵¹ 2008'e kadar daha çok İslam okulu açma gayreti içinde olan ISBO, 2008 itibarıyla İslam okullarına yöneltilecek eleştirilere karşı eğitim kalitesi, profesyonellik, istikrar, idari yönetim

46 "Wet op het primair onderwijs", Wettenbank, (2 Temmuz 1981), Md. 9.

47 Kadir Canatan, "Avrupa Ülkelerinin Azınlık Politikalarında Türkçe Anadil Eğitiminin Konumu, İsveç, Fransa ve Hollanda Örnekleri", Journal of Turkish Studies, c. 2, s. 3, (2007): 159-172.

48 Kathy Rys ve diğ., Staat van het Nederlands - Onderzoeksrapport 2021, (Yer yok: 2021).

49 "Wet op het primair onderwijs", Wettenbank, (2 Temmuz 1981), Md. 66.

50 Bahaddin Budak, Waarom stichten jullie niet een eigen school?, (Amsterdam: Islamitische Theologische Faculteit Amsterdam, 2021), 23-28.

51 Islamitische Schoolbesturen Organisatie (ISBO), "Islamitische Scholen en -besturen ISBO", <https://deisbo.nl/besturen/scholenmonitor/> [19.05.2022].

konularına ağırlık vermiştir.⁵² Farklı İslami geçmişleri bir araya getiren şemsiye bir yapı olan ISBO'nun görev ve sorumlulukları arasında çeşitli İslam okullarını ve okul kurullarını temsil etmek, Hollanda'da İslami eğitimle diyalog söz konusu olduğunda aktif rol oynamak, ISBO İslam okullarının gelişmesinde rehberlik etmek, üyelerin ihtiyaçlarına göre hizmetler sunmak yer almaktadır.⁵³ ISBO ayrıca öğretim materyali geliştirerek okulların İslami kimliğe uygun bir şekilde kendi bünyesinde yayınlamaktadır.⁵⁴

III. SOSYAL KAPASİTELERİN GELİŞMESİNDE İSLAM OKULLARININ ETKİSİ

Bu bölümde çalışmanın ana sorusu olan "İslam Okullarının Müslüman toplumların kaynaşmasındaki ve Müslümanların Hollanda'ya uyumundaki etkisi nedir?" sorusunun cevabı aranmıştır. Katılımcıların verdiği cevaplara "Farklı Etnik Kökenden Müslümanların Kaynaşmasındaki Etkisi" ve "Müslümanların Hollanda'ya Uyumundaki Etkisi" başlıkları altında yer verilecektir.

3.1. Farklı Etnik Kökenden Müslümanların Kaynaşmasındaki Etkisi

1990'ların başında Hollanda'da siyah ve beyaz okul ayrımı yapılmıştır. Bu ayrıma göre Hollanda'da göçmen çocukların sayısının fazla olduğu okullar siyah okul, göçmenlerin yerlilere kıyasla daha az olduğu okullar beyaz okul hem yerli hem de göçmen çocukların sayısının yakın olduğu okullar karma okul olarak adlandırılmaktadır.⁵⁵ İsmail Yılcı, İslam okulları için de siyah okul yorumu yapıldığında farklı milletlerden çocuklara eğitim verdiklerini ve bu farklılıklar sayesinde bir mozaığe benzediklerini ifade etmiştir. Hollanda İslam okulları, farklı etnik kökenden Müslüman çocukları bir araya getirmesi bakımından Hollanda'daki Müslüman toplumu için önemli bir kazanım olarak görülmektedir. Bu okullarda farklı gelenek, görenek ve dini ritüellere sahip birçok farklı bölgeden insanlar bulunmaktadır. Yapılan görüşmelerde katılımcılar İslam okullarında bulunan öğrencilerin etnik köken oranlarının, buldukları şehirdeki etnik köken oranlarına göre değiştiğini ifade etmiştir. Fakat Hollanda toplumunda en kalabalık göçmen nüfusa sahip olması hasebiyle okullarda genellikle Türk ve Faslı öğrencilerin sayısının fazla olduğu belirtilmiştir.

İslam okulları, içlerinde barındırdıkları bu çeşitlilik ile sadece farklı etnik kökenlerden

52 Geert Driessen, "Islamic Primary Schools in the Netherlands: the Founding, the Debate, and the Outcomes", Nazhruna: Jurnal Pendidikan Islam, c.4, s.1 (2021): 25.

53 ISBO, "Missie", <https://deisbo.nl/isbo/visie-en-missie/> [20.05.2022].

54 ISBO, "De Islamitische Schoolbesturen Organisatie, ISBO, verenigt scholen op islamitische grondslag en is een geïntegreerde organisatie voor bestuur en management van de scholen.", [20.05.2022].

55 J.(isim) Doornik, "The Effectiveness of Integration Policies towards Immigrants and Their Descendants in France, Germany and the Netherlands", Working paper, 15 Nisan 1998, s.61.

gelen öğrenciler için değil aynı zamanda veliler ve idareciler için de bir tanışma ve kaynaşma ortamı oluşturduğu görüşmeciler tarafından üzerinde durulan diğer husustur. İdareci İsmail Taşpınar, İslam okullarının oluşturduğu atmosfer sayesinde kişilerin farklı kültürden Müslümanları tanımak için onların ülkelerine gittiklerini ve bu sayede varsa birbirlerine karşı ön yargıların ortadan kalktığını belirtmiştir. Raşit Bal ise Müslüman toplumlarının farklı coğrafi ve dini pratikler anlamında kendi yaşam tarzlarının İslam okulları vasıtası ile bir araya geldiğini ve bunun Müslümanlar arasındaki bağları kuvvetlendirdiğini ifade etmiştir. Söz konusu kaynaşma hem öğrenci hem de veliler için geçerlidir. İslam okullarında var olan veliler heyeti gezi, kamp, bayram etkinliği, tiyatro gibi organizasyonlarda yardımcı olmakta bu da velilerin kendi aralarında kaynaşmalarını sağlamaktadır. Velilerin kaynaşmasının zaman zaman okul dışındaki alanlarda da iş birlikleri ile sağlandığı belirtilmiştir.

Ayrıca İslam okullarında dini kimlik ile bağlantılı çeşitli etkinlikler ve farklı yardım faaliyetleri düzenlendiği ve bu faaliyetlerin de kaynaşma ortamına zemin hazırladığı belirtilmiştir. Hatice Aydoğdu Yanık, okul olarak su kuyuları açtıklarını, Müslüman veya gayrimüslim fark etmeksizin ihtiyaç sahibi insanlara yardım etmeye çabaladıklarını belirtmiştir. İslam okullarının kendi aralarında yaptığı etkinliklere Bedir Okul Müdürü Ali Osman Aslan, kendi okulları da dahil bağlı buldukları Vakıf'a bağlı diğer okullardaki öğretmenlerin ve idarecilerin toplanarak ortak faaliyet düzenlediğini ifade etmiştir. Fakat okullar arası mesafenin çok olmasından dolayı bu tür etkinliklerin kısıtlı olduğunu belirtmiştir.

Diğer bir katılımcı Ayhan Tonca, bağlı oldukları Simon Vakfı'nın diğer okullardaki idareciler ile seminer, konferans düzenlediklerini ve bu etkinliklerde tecrübe, bilgi aktarımının sağlandığını ifade etmiştir. Ayrıca bu tür toplantıların başlatıcı ve yürütücüsünün ISBO olduğunu, pandemi süresince etkinliklerin azaldığını belirtmiştir. Öğrenciler arasında etkinliklerin olup olmadığı sorusuna ise farklı vakıfların okullarının müdürleri ile bireysel irtibatın olması durumunda veya mesafe olarak yakın olmaları halinde etkinlik düzenleyebildikleri cevabını vermiştir. Katılımcıların cevaplarından yola çıkarak Müslüman çocukların kaynaşmada etkili olan ortak faaliyet alanlarının bağlı buldukları Vakıf düzeyinde kaldığı diğer Vakıfların okulları ile daha kısıtlı iletişime geçtiklerini söylemek mümkündür.

Simon Vakfı geçici başkanı Mehmet Okuducu, kendilerine bağlı okullar arasında öğrenciler için senede bir kez dini bilgi, film, ilahi söyleme yarışmaları düzenlediklerini, okul personelleri için ise yine senede bir kez kaynaşma ve deneyim aktarımı adına toplandıklarını ifade etmiştir. Toplanmanın okul müdürleri arasında daha sık gerçekleştiğini bu toplantıda ise okul müdürlerinin Simon Vakfı Başkanı'na okullarının eğitim kalitesi, öğrenci sayısı, deneme sınav sonuçları hakkında bilgi verdikleri belirtilmiştir.

Katılımcılara yurt dışında kardeş okullarının olup olmadığı sorulduğunda olmadığı cevabı alınmıştır. Bazı katılımcılar henüz böyle bir projelerinin olmadığını olsa güzel

olabileceğini belirtirken bazısı Hollanda içinde aynı Vakıf'a bağlı okulların kardeş okul sayılabileceğini belirtmiştir.

3.2. Müslümanların Hollanda'ya Uyumundaki Etkisi

İslam okullarının kuruluşu hem Hollanda toplumunda hem de Müslüman toplum arasında tartışmalı bir konu olagelmıştır.⁵⁶ İslam okullarının dini boyutundan ziyade ideolojik ve siyasi motivasyonla hareket ettiği iddia edilmiştir.⁵⁷ Ayrıca İslam okuluna giden Müslüman çocukların gelecekte Hollanda toplumunun normlarını benimseyerek entegre olmak yerine Hollanda toplumundan ayrışacakları, yeni kurulan bu okullarda başa gelen yöneticilerin yeterli tecrübeye sahip olmamaları gibi konularda endişeler olmuş⁵⁸ ve söz konusu endişeler 11 Eylül saldırısı ile birlikte artış göstermiştir.⁵⁹ Medyaya da yansıyan bu endişeleri gidermek adına çeşitli devlet kurumları tarafınca yapılan araştırma raporları yayımlamıştır. Saldırı sonrasında Hollanda İstihbarat ve Güvenlik Servisi tarafından 2002'de yayımlanan bu raporda okullarda, demokratik hukuk düzeni ile çelişen bir şeye rastlanmadığı ve din eğitiminde kullanılan öğretim materyallerinin düzenli olarak müfettişlik tarafından denetlendiği belirtilmiştir.⁶⁰ Bunun yanı sıra aynı yıl yayımlanan "İslam Okulları ve Sosyal Uyum Teftiş Raporu"⁶¹ ve "Eğitim Müfettişliği Raporu"⁶² nda İslam okulları için Hollanda toplumuna uyum noktasında olumlu görüşler hakimdir. Günümüzde de hem devlet hem de vakıf okulları Eğitim Müfettişliği tarafından düzenli olarak teftiş edilmektedir ki bu da söz konu endişeler için gerekli önlemlerin alınacağını garanti etmektedir. Fakat Driessen'e göre İslam okullarına yapılan olumsuz muamele benzer ilkelere sahip Protestan ilkokullara uygulanmamakta, benzer muamele olduğunda ise eğitim özgürlüğüne atıfta bulunularak Eğitim Bakanlığı ve Hristiyan siyasetçiler tarafından Protestan okulları savunulmaktadır.⁶³ İslam okullarının kapalı bir toplum oluşturduğu ve ev sahibi topluma uyum sağlamadığı yönündeki eleştirilerde okullardaki öğrencilerin düşünme, yetenek, davranış ve bilgi yönünden değerlendirildiklerinde genelleme yapılmaması gerektiğini ortaya çıkarmıştır. Değerlendirmeler toplumsal görevlere açık olmak, demokratik olarak hareket etmek, sosyal açıdan ülkeye ve topluma karşı sorumluluk sahibi olmak ve farklılıklarla başa

56 Geert Driessen, "Islamic Primary Schools in the Netherlands: the Founding, the Debate, and the Outcomes", Nazhruna: Jurnal Pendidikan Islam, c.4, s.1 (2021): 22.

57 Driessen, age., 22.

58 Leo van der Meij, "Islamitisch Basisonderwijs in Nederland; Ontstaan, Organisatie en Integratie", (Yer yok: Ağustos 2009), 11, <https://www.deisbo.nl/wp-content/uploads/2010/03/islamitischonderwijsinnederland.pdf> [31.05.2022].

59 Driessen, age., 22.

60 Algemene Inlichtingen-en Veligheidsdienst, "Scherper toezicht op islamitische basisscholen", 20 Şubat 2022, <https://www.aivd.nl/actueel/nieuws/2002/02/20/scherper-toezicht-op-islamitische-basisscholen> [31.06.2022].

61 Islamitische Scholen En Sociale Cohesie Een Inspectierapport. (2002). Utrecht.

62 Inspecteur van het Onderwijs, "Islamitische Scholen Nader Onderzocht", (Utrecht, 2003), 16.

63 Driessen, age., 22.

çıkılmak konularında da İslam okullarının başarılı olduğunu göstermiştir.⁶⁴ Görüşme esnasında İslam düşmanlığından kaynaklanan sorunlara yönelik, okul başarıları ve Hollanda toplumuna karşı tutumları dışında somut faaliyetlerin düzenlenip düzenlenmediği sorulduğunda bu tür çalışmalarının olmadığı belirtilmiştir.

Yapılan görüşmelerde katılımcılar özellikle Türkler ve Faslılar gibi birkaç nesildir Hollanda'da yaşayanların içlerinde yaşadıkları Hollanda kültürünün kendilerine artık uzak ve yabancı bir kültür olmadığını dile getirmişlerdir. Aynı zamanda sahip oldukları müfredatın, ders programının ve ders içeriklerinin Hollanda okul müfredatının bir parçası olduğunu belirtmişlerdir.

"...tarih kitabımız olsun, coğrafya kitaplarımız olsun hep Hollanda'yla ilgili... Biz Noel Bayramı'nı kutlamıyoruz. Ama çocuklarımıza Noel'i anlatıyoruz. Biz paskalyayı kutlamıyoruz ama biz paskalyayı da anlatıyoruz çocuklarımıza. Çünkü bu toplumun bir parçası olarak bilmeleri gerekir." AYHAN TONCA

Öğrencilerin etnik, kültürel ve dini çoğulculuk ile karakterize edilen bir toplumda yaşamayı öğrenmeleri, aynı zamanda eğitimde aktif ve sorumlu vatandaşlığın ve sosyal entegrasyonun teşvik edilmesi için Hollanda müfredatında vatandaşlık derslerine yer verilmektedir.⁶⁵ 2006 yılı Vatandaşlık Eğitimi Yasası (Burgerschapsonderwijs Wet), aktif vatandaşlık eğitimini ve sosyal bütünleşmeyi teşvik etmekte fakat eğitimin ne şekilde verilmesi gerektiği, nasıl uygulamaya geçirileceği konularını okulların yorumlamasına bıraktığı için net bir çerçeve çizmemekteydi.⁶⁶ 2006 yılındaki yasada vatandaşlık eğitiminin içeriğinin yeterince açık olmaması ve toplumsal gelişmeler ile yeterince örtüşmemesi nedenleri ile Ağustos 2021'de yeni Vatandaşlık Eğitimi Yasası yürürlüğe konulmuştur. Bu değişiklikler ve eklemeler arasında demokrasi, hak ve özgürlükler hakkında bilgi sahibi olmak; Hollanda toplumunun bir parçası olmak; farklı dini inançlar, siyasi düşünceler, kökenler, cinsiyetler ve cinsel yönelimler hakkında bilgi sahibi olmak, bu farklılıklara sahip insanlara saygı duymak ve onların varlıklarına karşı farkındalığı artırmak konuları yer almaktadır.⁶⁷ Böylece okullarda verilecek olan vatandaşlık eğitiminin çerçevesi 2006 yasasına kıyasla daha net çizilmiştir. Katılımcılara Hollanda toplumuna uyumda devlet tarafından önemli görülen vatandaşlık eğitimi uygulamaları sorulduğunda vatandaşlık eğitiminin müfredatlarında yer aldığını ve bu eğitime ek olarak Hollanda kültürüne dair farklı aktiviteler de gerçekleştirdiklerini ifade etmişlerdir.

"Yaptığımız etkinliklerde de bunu (vatandaşlık eğitimini) çok

64 Driessen, age., 26-27.

65 Bruijn, P. de. (2015). Oorlogsvorming: Burgerschapsonderwijs en geschiedenis (ss. 1-36). Amsterdam: Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

66 E. Bakker ve A. Heijstek-Hofman, "Levensbeschouwing: Dé basis voor burgerschapsvorming!", *Religie en Samenleving*, c. 14, s. 2, (2019): 115-126.

67 Overheid.nl, "Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden", <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stb-2021-320.html> [20.12.2021]

önemsiyoruz. Çocuklarımızın katılacağı gezilerde de Hollanda ile alakalı, tarihi ile alakalı bilgiler alabilecekleri temalar üzerinde de duruyoruz. Haber bültenlerinden günlük olayları zaten takip ediyoruz. Ama bir nüansımız var o da şu, her şey İslam perspektifinden olmalı. Zaten bizim bu şekilde olma hakkımız var.” İSMAİL YILANCI

“Vatandaşlık eğitimi demokratik yapı nedir, sosyal ilişkiler nasıl olmalı, birbirimizle ilgilenirken nelere dikkat etmemiz lazım gibi umumi konuları da içeriyor. Herkes için geçerli olan konular.” ALİ OSMAN ASLAN

Bunlara ek olarak bazı İslam okullarının sadece kendi aralarında değil aynı zamanda diğer kamu okullarıyla da etkinlikler düzenleyerek kaynaşma ortamı sağlamaya çalıştıkları da okul müdürleri tarafından dile getirilmiştir.

“Bize çok yakın bir okul var. İslam okulu olmayan bir ilkokul. Onunla bazı aktiviteleri beraber yapıyoruz. Mesela biz şu an iki okul olarak bir tane orman yetiştirmeye çalışıyoruz çocuklarla. Okulun çok yakınında. O ormanda hem çocuklarımız oynayacak hem de mahalledeki insanlara, yaşlılara yardımcı olmaya çalışacağız... Veya mesela kermes düzenliyoruz beraber o okullarla. Beraber dışarıda oynuyoruz ve yılda birkaç kere aktivite planlıyoruz ki çocuklar en azından birbiriyle kaynaşsın diye. Hem onlar için hem bizim için.” HATİCE AYDOĞDU YANIK

“Özellikle yan taraftaki Katolik okul ile çok sıkı diyalogumuz var. Onların velileriyle, onların idari heyetle bizim aşağı yukarı haftada bir toplantılarımız var. Hep birlikte daha fazla ne yapabiliriz diye planlar yapıyoruz. Mesela ortak bahçe için birlikte karar verdik. Müracaatımızı yaptık. Bayağı da külfetli bir iş olmasına rağmen okulun bahçesini birlikte yeniden tadilattan geçirdik. Tamamen yeşil bir bahçe oldu... Bunda velilerin de katkısı çok. Yani kaynaşma ortamını olabildiğince çoğaltmanın yollarını arıyoruz.” ALİ OSMAN ASLAN

Çok kültürlü toplum yapısını da okullarında yaşatmayı amaçladıklarını belirten görüşmecilerden öğretmen kadrosunu oluştururken de buna dikkat ettiklerini vurgulayan olmuştur.

“Biz özellikle şunu söyledik. Bizim politikamız da bu. Bizim öğretmen kadromuzun yüzde ellisini Müslüman kesim ve yüzde ellisini de Müslüman olmayan kesim oluşturuyor. Çok kültürlü bir okul öğretmen kadrosu oluşturmak istiyoruz... Çok renkli bir öğretmen kadromuz var. Bizim için önemli olan bu. Bunu da aslında okullarda şunun için yapıyoruz. Çocuklarımız görsün ki biz çok kültürlü bir toplum içerisinde yaşıyoruz. Sadece bir Müslüman kesim olarak yaşamıyoruz.” AYHAN TONCA

SONUÇ

Hollanda'da Müslüman nüfusun artması ile Müslüman toplumun manevi anlamdaki ihtiyaçları gündeme gelmiştir. Bu ihtiyaçların kendisini eğitim alanında göstermesi ile İslam okullarının kuruluşu gerçekleşmiştir. Tarihçesi nispeten yeni olan İslam okulları kuruluş aşamasında ve sonraki yıllarda çeşitli iç ve dış meselelerden kaynaklanan sorunlarla karşılaşmıştır. Müslüman toplum arasında İslam okullarının ideolojik kaygılarla kurulduğu ve Hollanda normlarına uyumda sıkıntı yaratacağı düşünülmüştür. Bu düşüncelerin zaman zaman medyaya yansıdığını görmek mümkündür. Fakat söz konusu kaygılar diğer dini inanç ve dünya görüşlerine sahip okullar için İslam okulları kadar gündeme getirilmemektedir. İslam okulları, şu an için gündemlerine İslam düşmanlığına karşı aktiviteleri almış değildir. İslam okullarına karşı ön yargıların kırılması adına çocukların, öğretmenleri veya velileri ile İslam düşmanlığı hakkında yapabileceği çeşitli etkinlikler bu bakımdan önem arz etmektedir.

Yapılan görüşmelerde okul yetkililerinden alınan cevaplardan yola çıkarak Hollanda normları ve İslam okullarındaki dini kimliğin birbiri ile çelişmediği ayrıca İslam okullarının, farklı etnik kökenden Müslümanların birbirini tanımasını ve bu durumun Müslüman toplumun sosyal kapasitelerini geliştirmesini sağladığı sonucuna varılmıştır. Yetkililerin sadece İslam okulları ve Müslümanlarla değil farklı dinden ve statüden okullarla da iletişim kurma çabası içerisinde olduğu görülmektedir. Hollanda'yı tanıma ve heterojen toplum yapısı içinde yaşamayı çocuklara öğretmek adına müze gezisi, toplu taşıma ve bisiklet kullanımının öğretimi, Hollanda kültüründeki özel günlerin tanıtımı gibi etkinlikler düzenledikleri belirtilmiştir. Tüm bunların vatandaşlık eğitimi kapsamında değerlendirilmesi söz konusudur. Ayrıca Hollanda'da kamu ve vakıf okullarının tümü düzenli aralıklarla eğitim kalitesi, harcama kalemleri gibi konularda denetime tabii tutulmaktadır. Bu bakımdan İslam okullarının Hollanda normlarına aykırı veya ayrıştırıcı faaliyetler yapması söz konusu olsa bile bu tür denetimlerle önüne geçilebilmektedir. Dolayısıyla düzenli teftişlerin yapılması İslam okulları hakkındaki ideolojik kaygıların yersiz olduğunu ortaya koymaktadır.

İslam okullarının Müslümanların kaynaşmasındaki etkisine bakıldığında farklı Vakıflara bağlı okullar arasında veya tek bir Vakfa bağlı okullar arasında öğrenciler, veliler, okul personelleri için etkinlikler düzenlenmektedir. Fakat katılımcıların aktardıklarından yola çıkarak bu faaliyetlerin farklı Vakıflara bağlı okulların öğrencileri açısından daha sınırlı olduğunu söylemek mümkündür. Bazı okul müdürleri İslam okulları dışındaki kamu veya vakıf okullarındaki çocuklarla ortak çalışmalar yaptıklarını belirtirken bazısı bu tür faaliyetlerin Vakfa bağlı okullar arasında sınırlı kalabildiğini ifade etmiştir. Hollanda'nın çeşitliliği içinde barındıran bir toplum olduğu düşünüldüğünde İslam okullarının farklı dini veya

kamu okulları ile iletişim halinde olması hem İslam okullarına karşı ön yargıların kırılmasında hem de Müslümanların kendi aralarında kaynaşmasında önem arz etmektedir.

Katılımcı Listesi

İsim Soyisim	Kurum	Statü
Ali Osman Aslan	Bedir Simon Vakfı Okulu	Okul müdürü
Doç. Dr. Arslan Karagül	VU Üniversitesi Amsterdam İlahiyat Fakültesi, İslam İlahiyat Merkezi	Emekli öğretim üyesi
Ayhan Tonca	Hidaya Nijmegen Simon Vakfı Okulu	Okul müdürü
Bahaeddin Budak	IUA İslam Fakültesi Amsterdam	Rektör
Hatice Aydoğdu Yanık	Mozaiek Simon Vakfı Okulu	Okul müdürü
İsmail Taşpınar	Simon Vakfı ilkokullarından 2020'den itibaren emekli.	Üst düzey yönetici
Mehmet Okuducu	Ibn-i Sina Arnhem Simon Vakfı Okulu	Okul müdürü
Mehmet Okuducu	Simon Vakfı	Geçici Başkan (Yönetim kurulu başkanı)
Raşit Bal	ISBO eski eğitim politikaları uzmanı	İslam okulları danışmanı
Yusuf Altuntaş	SIO Noord-Holland Vakfı ve IBS Elif SIO Noord-Holland Okulu	Vakıf ve okul müdürü